

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.25.2.83-87>

Agapi Venezi Moliviati

Poslednji dan v Ajvaliju

Začelo se je že mračiti, ko sem se tistega dne vračala domov, obnemogla in v dno duše izčrpana. Hiše so bile vse prazne, z na stežaj odprtimi vrati, mesto je bilo divje in zapuščeno. Živali vseh vrst so bezljale po ulicah kot ponorele, kure so preplašeno udarjale s perutmi, kot da se nadnje spušča jastreb, psi so tulili, da te je spreletaval srh, krave pa – od kod se jih je sploh vzelo toliko? – so mukale, se grozeče zaganjale predse, in ker niso našle ljudi, z zastrašujočim truščem udarjale z rogovi v zidove.

Stopala sem sama, še povsem neizkušeno mlado dekle, poleg mladega turškega častnika, ki sem ga ravnokar spoznala, polna poguma in upanja, zaradi katerih ves ta besneči pekel v meni ni vzbujal strahu ali groze, čeprav me je navdajal z bolečino. Sicer pa nisem imela pojma o vsem tem, kar se je medtem zgodilo. Odšla sem od doma takoj po tem, ko so mi Turki odvedli brata¹. Glavo sem si pokrila z materino črno ruto in sem se, gnana od mračnega obupa, začela potikati po cestah in jokati. Hotela sem se obrniti na častnike, upravitelja, odgovornega, sama nisem vedela, na koga. V glavi nisem imela nobene druge misli kakor nanj, in srce mi je obvladala želja, da bi ga rešila. Še sama se ne spomnim, pred koliko ljudmi sem padla na kolena, koliko kolen sem poljubila, koliko solz sem prelila. Nekateri so se me otepali, drugi so me odrivali, tu in tam me je kdo sočutno pogledal – mogoče me je celo imel za noro. Jaz pa se nisem bala in ne obotavljala. Še naprej sem moledovala in jokala. Tri dni sem tavalala, ne spomnim se kje, in tri noči sem spala za vrati praznih hiš, v temi in samoti.

Tretjega dne – morala sem biti hudo bolna – sem na lepem začutila, da se mi neka roka dotika čela in mi potem meri utrip. To je bil neki turški zdravnik. Rekel mi je, da sem zelo bolna in da imam 40 stopinj vročine. Poleg njega je stal, podoben angelu, zelo mlad častnik, skoraj še fant. Kot iz nekakšne psihične prisile sem drhte pokleknila pred njim, mu objela kolena in mu s tisto malo francoščine, kar je je znal, in tisto malo turščine, kar sem je znala jaz, predvsem pa s srcem, povedala o svoji bolečini in ga prosila, naj mi vrnejo ljubega brata ali pa naj me ubijejo.

1 Tj. pisatelja Iliasa Venezisa.

Tedaj se je zgodil nepričakovani čudež. Sklonil se je, me nežno privzdignil in me prijel za roko, jaz pa sem ga prosila, naj gre z mano k nam domov, da ga predstavim družini in da ga pogostimo. Obljubil mi je, da bo storil, kar je v njegovih močeh, in od tolikšnega upanja in sreče sem postala slepa za to, da je vse naokrog prazno.

Ko sva prispela, so bila vrata naše hiše zaprta. Mogoče jim ni uspelo vlomiti vanjo, ker je bila zelo trdno grajena. Trkala sem, spet in spet, klicala, vendar ni bilo odgovora. Tedaj sem se na lepem zavedela prave razsežnosti nesreče, do zavesti mi je prišla tragičnost mojega položaja. Bila sem čisto sama, mlado dekle v spremstvu popolnega tujca, turškega častnika, v praznem, zapuščenem in sovražnem mestu. Zlomila sem se, izčrpana od brezupa in vročice. Sesedla sem se na stopnice in krčevito zaihtela.

Medtem ko sem tako jokala, mi je v ušesih nenadoma, kot božji blagoslov, zazvenel očetov drhteči glas:

»Kje si bila, otrok? Da si le živa! Nas so pregnali in smo šli, vsi so v pristanišču, vsak hip se bodo vkricali. Jaz pa sem prišel nazaj. Iskal sem te.«

Padla sva si v objem, najine solze so se zlile v eno, neznanec pa naju je žalostno in ganjeno božal, kot bi hotel sodelovati pri tej drami, kateri je bil priča.

»Pridi, greva,« mi je rekel oče.

Takrat sem se obrnila in pogledala neznanca. Očetu sem povedala, kdo je, razložila sem mu, da nam bo pomagal. Vsi skupaj smo se odpravili proti kraju, kjer je bil brat zaprt v polkletnem prostoru z železnimi rešetkami.

Vse do danes mi v ušesih odzvanja njegov glas:

»Spravite me od tod, Agapi!«

Medtem ko je bil v suženjstvu, sem še v spanju slišala ta glas. Vlila sem mu vse upanje, kar sem ga sama premogla, rekla sem mu, da brez njega ne grem nikamor, poskusila sem mu predati svojo vero, da ga bomo rešili, in ko so nama – kot se spominjam – pazniki rekli, da morava proč, sva se odpravila proti pristanišču, žalostna, vendar polna upanja.

Našla sva družino v bednem stanju, objeli smo se in zajokali. Povedali so mi o vsem, kar se je dogajalo, o grozi, ki so jo doživeli, nasilju, s katerim so se soočili. Poskusili so mi predati svoj strah, zato da bi šla z njimi. Toda jaz sem se odločila ostati.

Zdaj se je že dodobra zvečerilo. Ljudje so se v temi pričeli vkravati na parnik in ob tem krčevito ihteli. Oče se je zadnji hip, ko je spregledel, da vztrajam pri svoji odločitvi, odločil še sam:

»Ostal bom s tabo.«

Ladja je odrinila od brega. Dlje ko je bila, tišji je postajal odmev naricanja popotnikov.

Ko je bilo vse pri kraju, je bila že noč, in v pristanišču ni bilo nikogar, samo mi. Tri sence.

Mladi častnik je rekel:

»Kam bosta šla? Ti si bolna, oče je star, kam bosta šla?«

»Nikamor,« sem mu rekla. »Tukaj bova ostala.«

»Pridita z mano.«

Njegov glav je bil hkrati ganjen in ukazovalen. Postavil se je med naju, na eni strani je imel mene, na drugi očeta, in začela sva mu slediti kakor mesečnika, molče, brez ene same besede. Nisva vedela, kam greva in kaj naju čaka. Vendar mi je bilo za to čisto vseeno. Žalost, ki mi je preplavljala dušo, je bila tako brezdanja, da ni bilo več prostora za nič drugega. Tisto, kar se je že zgodilo, je bilo strašnejše od vsega drugega.

Podpirali smo drug drugega, dokler se nismo nekje ustavili. To je bila srednje velika hiša. Mladi turški častnik je iz vljudnosti in sočutja očetu prepustil svojo posteljo, naročil je vojaku, naj mi pogrne ležišče poleg postelje, v sosednji sobi pa so še zanj razgrnili žimnico. Prinesel mi je knjige in album, da bi se zamotila, mi svetoval, naj zaspim, saj sem bila bolna, in rekel, da se bo vrnil pozno zvečer. Odšel je in slišala sem, kako je vojaku naročil, naj pazi na naju, ker sva njegova varovanca.

Oče je zaspal, jaz pa sem čakala, da se bo častnik vrnil. Ko je prišel nazaj, je bil dobro razpoložen in malo potoglav – verjetno je kaj spil. Pokazal mi je dokument, napisan v turščini, in mi razložil, da bo s tem dokumentom pripeľjal mojega brata pred svojega načelnika, češ da bo lahko sam videl, da je še premlad za nabornika. Naročil mi je, naj mu napišem sporočilo in mu povem, da mora trditi, da je star sedemnajst let. Če bom zdrava, bom lahko – je rekel – tudi sama stala pri vratih in ga videla.

Rahlo opijanjen, kot je bil, mi je dlani objel s svojimi in se mi začel v solzah izpovedovati:

Prihajal je iz Burse, ime mu je bilo Kemaleddin, imel je mater, očeta in tri sestre. Tri lepa dekleta, stara šestnajst, osemnajst in dvajset let. Vse tri je imel rad, svojo najmlajšo sestro pa je oboževal. Zdaj ni imel več nikogar. Naši so jih vse pobili. Prisegel je pri koranu, da se bo maščeval in ubil vsako grško dekle, ki ga bo uzrl pred sabo.

Nenadoma pa je zagledal mene. In bila sem čisto takšna, kot je bila njegova najmlajša sestra, enaka do zadnje pičice. Po ničemer naju ne bi mogel ločiti. Ko me je videl jokati in moledovati, se mu je zdelo, kot bi pred njim stala njegova sestra, živa in zdrava, moja prošnja pa je bila kot prošnja njegove sestre. Ni samo pozabil na prejšnjo prisego, temveč je tokrat prisegel, da bo naredil vse, kar je v njegovih močeh, da ne bom jokala jaz, njegova sestra.

Potem sem bila jaz na vrsti, da mu povem svojo pravljico o izjemni ljubezni, ki naju je povezovala – brata in mene. On je jokal, jaz sem jokala, rekla sva, da je za vse kriva vojna. Svetoval mi je, naj ne stopam k oknu, da me ne bi videli, ker sva bila v nevarnosti tako midva kot on.

Naslednjega dne je bilo vse tako, kot je napovedal. Sledila sem vojaku, ki me je odpeljal tja, kamor mi je rekel častnik, in kmalu sem zagledala

brata, ki sta ga vodila dva vojaka. Brž ko sem ga zagledala, sem zaslutila, kaj se bo zgodilo. Neobrit, z brki in brado, ne samo da ni bil podoben sedemnajstletniku, ampak je bil videti, kot bi imel že zdavnaj trideset let. Kmalu so ga spet privedli mimo, izgubil se mi je z oči in nisem ga več videla. To je bilo zadnjič.

Odšla sem skupaj z vojakom, v duši pa nisem imela dovolj prostora, da bi zместila vso svojo žalost in obup. Neustavljivo sem jokala. Toda ko se je ta nepozabni moški vrnil domov, mi je vlil novo upanje, trdnejše: zadnji hip, tik preden bo odplula zadnja ladja, bo spravil mojega brata iz ječe, ne da bi kogar koli prosil za dovoljenje, midva pa bova čakala nanj v pristanišču in ga v vsesplošni zmedbi in direndaju pretihotapila na ladjo.

Minila sta še dva dneva. Počutili smo se že kot družina. Uredila sem mu obleko, mu prišla gumbi in pokrpala nogavice. On pa je skrbel za nas kakor za svojce. Vsako jutro je pošiljal v ječo vojaka s polno košaro hrane. Ko se je tretji dan proti večeru vrnil, nama je rekel, da bo jutrišnji dan odločilni. Odplula bo zadnja ladja. To je bila naša prilika.

Vendar se zdi, da ne more usode nič odvrniti. Še preden se nama je uspelo spustiti v pristanišče, kot smo se dogovorili, se je mladi turški častnik že vrnil ves iz sebe. Tistega jutra se je zgodila tragedija. Klet je bila prazna. Vse jetnike so odpeljali v globino Anatolije.

Nobenega razloga nimam, da bi podvomila, da ga je res šel iskat v ječo. (Ko se je brat vrnil iz ujetništva in sem mu omenila nekaj malega o vsej zadevi, se je spomnil, da mu je res neki znanec, ki je prišel z naslednjo pošiljko, rekel, da je neki Turek vztrajno ponavljal ime Ilias.)

Kot sem že povedala, je bila to zadnja ladja, ki naj bi še odplula. Mladi turški častnik me je rotil, naj grem. Oče me je prosil ves v solzah. Mladenič mi je skušal ves zgrožen razložiti, kaj bo sledilo, če ne odideva. Njegova četa bo naslednjega dne krenila od tod in moral naju bo izročiti vojski. Mučili naju bodo, njemu pa sodili, saj je bil njegov prestoppek dovolj resen za smrtno kazen – med vojno je skrival sovražnika. Hkrati mi je znova in znova obljubljal, da mu bo, če kdaj naleti na mojega brata, pomagal zbežati ali mu vsaj pomagal po svojih najboljših močeh.

Napol sem omedlela. Spomnim se, da sta me dvignila za eno roko vojak, za drugo on, in me odnesla dol po stopnicah. In čim sem bila zunaj, so zatreščili vrata, da se ne bi mogla vrniti.

Poskrbel je za vse. Pri vratih naju je čakal otovorjen konj. Rekel je očetu, da ne ve, kam naju bodo odpeljali niti kaj naju bo čakalo tam, kamor greva. Zato nama je v dve veliki vreči natrpal deke, rjuhe, žimnice, očetovo perilo in živež za en teden.

Poljubila sem mu roke, on pa me je nežno in skrbno poljubil na lase in slišala sem, kako je zašepetal: »Zehra, Zehra.« Morda je bilo to ime njegove sestre. Nisem mogla izdaviti niti besede, jokala sem.

Vse dokler ga je bilo mogoče razločiti, sem s palube parnika gledala njegovo vitko postavo v pristanišču, ko nama je mahal v slovo. Želim mu vse dobro, kjer koli že je. Nikoli ga ne pozabim omeniti v svojih molitvah.

Prevedla Lara Unuk